
Escola i mas: records i vivències

Andreu Serret Segura
inal193008@uji.es

I. Resum

370

El treball que es presenta mira de donar veu a l'experiència viscuda pels xiquets i xiquetes dels masos de la comarca dels Ports, una zona d'alta muntanya situada al nord de la província Castelló, durant els anys trenta i quaranta del passat segle. Per tal de fer-ho, hem utilitzat les històries de vida, una tècnica d'investigació qualitativa que consisteix en l'anàlisi del relat d'una persona a partir d'aquells esdeveniments i vivències més destacats de la seua vida. En el nostre cas, ens basem en l'experiència de Leonila, una dona de vuitanta-tres anys que va nèixer i va viure en un mas del terme de Morella, municipi on hi ha més de tres-centes seixanta masos al llarg i ample del territori.

A partir del relat de Leonila podrem comprendre quins eren els principals factors i circumstàncies que condicionaven l'educació de l'època. Les diferents tasques del mas, les dures condicions meteorològiques de la zona o el convuls període polític que s'esdevenia en aquell moment són alguns dels principals eixos entorn dels quals girarà aquesta investigació.

Així doncs, gràcies a les històries de vida ens aproximarem a una realitat amb una gran riquesa en l'àmbit educatiu, però també en l'àmbit històric, social o cultural i que està a punt de perdre's en l'oblit.

Paraules clau: experiència, xiquets i xiquetes, masos, comarca dels Ports, històries de vida, educació.

II. Introducció

La investigació que ara ens ocupa naix amb la intenció de donar resposta a diferents qüestions entorn del nostre passat educatiu més proper, de conèixer quins eren els factors i les circumstàncies que condicionaven l'educació de la primera meitat del segle passat. Concretament, s'aprofundeix en l'essència de l'educació a zones de muntanya com és el cas dels Ports i es tracta de donar veu a un tipus de realitat educativa que està a punt de perdre's en l'oblit.

Per tal de portar a terme aquest treball, utilitzarem l'eina de les històries de vida. Aquestes constitueixen una mena de biografia de la vida, on les experiències i les opinions de l'individu en qüestió s'enllacen i es combinen les unes amb les altres. En aquest sentit, podem dir que la memòria adopta un paper protagonista, ja que gràcies a aquesta tenim accés a una gran quantitat d'informació. Pel que fa a la metodologia de treball de les històries de vida, cal assenyalar que aquestes s'emmarquen dins de la investigació qualitativa.

Per tant, la història de vida es converteix en un mecanisme que ens aproxima a la realitat educativa dels masos de Morella i ens ofereix la possibilitat d'analitzar-la, interpretar-la i extraure'n conclusions.

Precisament, el fenomen de la interpretació, ens obri un ampli ventall de possibilitats en el camp de l'educació, ja que dóna peu a distints punts de vista i en conseqüència es promou el sentit crític entre els alumnes que tant ens esforcem a promoure.

D'altra banda, per tal d'entendre millor aquest treball, oferirem una breu descripció de la situació educativa de l'època a l'Estat espanyol. L'any 1931 es proclamava a Espanya la Segona República i amb ella naixia la constitució de 1931, una constitució que contemplava reformes de caire educatiu. Les noves lleis educatives posaven fi a la llei més longeva de tots els temps en l'Estat espanyol, la Llei de Moyano, que es trobava en vigor des del 9 de setembre de 1857.

En la mateixa direcció, també trobem una descripció, o més ben dit, una contextualització geogràfica de la zona en la qual se centra la nostra investigació. Com hem dit, el nostre treball gira entorn de la situació educativa als masos de Morella per la qual cosa es fa referència a la manera com es trobava estructurat el terme i quines són les principals característiques que el descriuen. En aquest sentit és interessant destacar que la protagonista de la història de vida pertany a una zona concreta d'aquest terme. Es tracta d'una dona de vuitanta-tres anys, que va viure, va créixer i va anar a l'escola en una zona coneguda com els Llivis, caseriu del terme de Morella, que per uns motius o altres sempre ha estat lligat amb l'educació.

Finalment, en l'última part del treball es fa referència a la nostra experiència investigadora gràcies a les històries de vida. A partir d'aquesta, es fa un anàlisi i una interpretació d'allò extret al llarg de l'entrevista i se n'extrauen unes conclusions que ens ajuden a conèixer i a comprendre més bé com era la realitat educativa de les zones rurals ara fa setanta i vuitanta anys.

III. Contextualització històrica

La primera llei a partir de la qual a l'Estat espanyol es regulava tot allò referent a l'ensenyament i els diferents graus educatius va ser la Llei Moyano, publicada a l'any 1857. Sobre el paper convertia l'ensenyament primari en universal al mateix temps que determinava la llengua castellana com a l'única llengua a estudiar.

Pel que fa l'índex d'analfabetisme a Espanya a principis del segle xx era escandalosament elevat comparat amb el dels països de l'Europa occidental, ja que dues tercers de la població eren pràcticament analfabets. L'escolarització dels xiquets i les xiquetes es feia en edificis vells, aules amb importants deficiències d'il·luminació i la preparació dels mestres era deficient. A més, un elevat nombre de xiquets no assistien a l'escola per manca d'edificis escolars, desinterés del pares, necessitat del treball infantil familiar o misèria econòmica. D'altra banda, l'escassetat dels pressupostos municipals i estatals dedicats a l'ensenyament feia que l'educació es trobara en una situació absolutament precària al començament del segle xx.

D'aquesta manera, podem conèixer millor quin era el context en què es trobava la situació educativa espanyola abans del període que abasta el nostre treball d'investigació, centrat en els anys trenta i quaranta de la passada centúria i, per tant, entendre més bé la situació en la qual s'emmarca. D'aquesta manera, el 14 d'abril de 1931, s'esdevenia la proclamació de la Segona República i, amb ella, una sèrie de canvis que per a res deixaven de costat el món de l'educació. Els nous governants republicans creien fermament que una bona educació escolar asseguraria la permanència de l'ideal republicà. Per aquest motiu, volien que el mestre i el xiquet foren els primers ciutadans de la República.

A més a més, els principis pedagògics de l'Escola Nova havien estat assumits pels intel·lectuals i polítics republicans espanyols, els quals van ser introduïts en la constitució republicana de 1931. La nova República va establir, tal com apunten Raimon Portell i Salomó Marqués (2006), en l'article tercer de la seua Constitució, que «l'Estat espanyol no té religió oficial» i en l'article 48, deia que «l'ensenyament serà laic, farà del treball l'eix de la seua activitat metodològica i s'inspirarà en ideals de solidaritat humana». Per tant, des d'aquest moment, l'organització de l'aparell educatiu es basaria en els principis de l'escola unificada, gratuïta, obligatòria i laica, on es reconeixia la llibertat de càtedra i es proposava una nova pedagogia basada en el treball.

D'altra banda i seguint aquesta línia de modificacions educatives, entre 1931 i 1933 s'aprovaren decrets referents a l'ensenyament primari, a l'Escola Normal de mestres i a l'escola laica. Pel que fa a l'Escola Normal és important destacar el nou pla de magisteri, el pla professional, de quatre anys de formació per exercir-lo. Els tres primers cursos eren de formació i el quart era un curs de pràctiques al costat d'un bon mestre. L'objectiu era dignificar l'ensenyament públic per mitjà d'un professorat ben format.

IV. Contextualització geogràfica

Al nord del País Valencià trobem la comarca dels Ports on hi ha el terme de Morella. Aquest abasta una gran quantitat de territori i és el més gran de la província de Castelló. A més, al llarg i ample del seu terme hi ha una gran quantitat de masos. Foren entorn de 365, és a dir, tants com dies té l'any. Actualment, però, està sofrint un progressiu deteriorament i abandonament: el dur clima de l'hivern, la falta de grans extensions per al conreu, la baixa rendibilitat de l'agricultura de muntanya, les allaus migratòries, etc. són factors que, sens dubte, han influït i segueixen fent-ho.

L'estructura organitzativa dels masos morellans ha anat canviant al llarg de la història. Així mateix, la primera notícia escrita que tenim sobre l'organització administrativa del terme de Morella la trobem en el *Capbreu*, un preuat manuscrit de l'any 1445, que figura en l'Arxiu històric eclesial de l'església Arxiprestal de Morella. Segons aquest document, el

terme de Morella estava organitzat en partides i alguns dels noms d'aquestes eren els següents: Gibalcolla, Mas del Taravall, Vall dels Gavaldans, La Llèqua, Planelles...

Segles després, tot i que sense documentació que ho acredita amb exactitud perquè es va cremar l'Arxiu Municipal l'any 1840, van desaparèixer les partides esmentades i van donar lloc a altres demarcacions completament noves, les quals van rebre el nom de Denes. Aquest nom va sorgir perquè en principi eren deu les zones o demarcacions en les quals es dividia el terme municipal.

Avui en dia, encara es conserva aquesta nomenclatura, tot i que són dotze les denes que integren l'estructura actual del terme. Aquest fenomen ve propiciat gràcies a l'adició com a denes de les aldees d'Herbeset i La Pobla d'Alcolea. No obstant això, aquestes dues continuen sent independents del municipi morellà pel que fa a festes i parròquies. Una dena, seguint la definició de Gamundí Carceller i Sangüesa Ortí (1991), és una demarcació de terreny, que comprén un nombre determinat de masos, el nombre dels quals és variable, així com l'extensió, i que a efectes demogràfics constitueix un nucli de població definit i concret.

D'altra banda, com qualsevol entitat de població legalment constituïda, cada dena té una capitalitat pròpia. Aquesta capitalitat es coneix amb el nom genèric de *cap de dena* i era el lloc on antigament s'emmagatzemava el gra com a impost de l'estat i el delme per a l'Església. També servia i encara serveix actualment, com a lloc d'encontre dels veïns per a determinades situacions (benedicció del terme, festes, etc.).

Com hem dit, el terme de Morella alberga una gran extensió de terreny, per la qual cosa en la realització d'aquest treball ens centrarem en l'experiència educativa que va tenir lloc en la dena dels Llivis. Aquesta dena està situada al nord-oest del terme de Morella i la capital és el mas de la Torre Querol. Respecte a la ramaderia, cal destacar que la major part de la dena és terreny apte per al ramat i que hi trobem oví, boví i cabrum. Pel que fa a l'agricultura, cal assenyalar que es tracta d'una de les zones més completes pel que fa a l'explotació de cultius, si bé és cert que trobem algunes petites zones d'horta, l'agricultura de la dena és fonamentalment de secà. A més a més, aquesta dena comprén una superfície de 28,377 quilòmetres quadrats i està composta per més d'una vintena de masos.

Així mateix, cal precisar que la nomenclatura Llivis fa referència al conjunt total de la dena i també a un dels masos concrets que la integren. A més a més, aquest últim era el lloc on es trobava ubicada l'escola on anaven els xiquets i xiquetes de la dena. Es tracta d'un mas o, més ben dit, un caseriu, format per un conjunt de cases, graners i corrals per al ramat en el qual a més també hi ha una petita ermita. Era precisament en aquest indret on la protagonista de la història de vida i els seus companys anaven a l'escola.

La dena dels Llivis sempre ha tingut un especial interès per apropar l'educació als seus xiquets i xiquetes. Tal és així, que en l'any 1936 es van obrir dues finestres d'1,30 x 1 m en la nau de l'ermita de Sant Pere, per tal de facilitar l'accés de llum i habilitar part de l'ermita per desenvolupar les tasques d'una escola. L'objectiu era crear una escola mixta i que pogueren assistir tots els xiquets i les xiquetes dels voltants. També per aquesta raó, es va instal·lar una estufa de més d'un metre d'altura i trenta centímetres de diàmetre. Cal indicar que durant els anys trenta del segle xx vivien 146 persones en aquesta dena, de les quals aproximadament unes trenta eren xiquets i xiquetes.

Així mateix, el 10 de març de 1956, el Ministeri d'Educació Nacional va crear una escola unitària per als alumnes de la dena. Aquesta es va ubicar a la planta baixa de la casa on vivia el mestre que donava classe a l'ermita i que des d'aleshores ho faria en aquest indret. Es tractava d'una sala bastant espaiosa, amb dues pissarres grans i tres finestres que proporcionaven una gran il·luminació. A més, també hi havia servei de bany. L'escola va estar en funcionament fins al 19 de juny de 1974, la milloria en els mitjans de transport va possibilitar als alumnes de la dena anar a l'escola de Morella.

V. Objectius

Com hem manifestat al llarg del treball, la nostra investigació naix amb la intenció de donar resposta a diferents qüestions entorn del nostre passat educatiu més proper. Així doncs, el nostre treball contempla els objectius següents:

- Conèixer quina era la realitat educativa als masos de Morella als anys trenta i quaranta del segle passat.
- Comprendre els principals factors i circumstàncies que condicionaven l'educació de l'època.
- Descobrir quin era el perfil del mestre que portava a terme la tasca educativa.
- Entendre fins a quin punt era rellevant la formació acadèmica en aquella època.

VI. Metodologia

La metodologia utilitzada a l'hora de portar a terme aquesta investigació ha estat la de les històries de vida. Aquestes ens permeten reunir els esdeveniments més significatius de les nostres vides, des que naixem fins al moment en què ens asseiem per tal d'ordenar els passos caminats. Per fer una història de vida utilitzem la memòria com a eina principal, perquè ens permet reconstruir d'on venim, la formació gradual de la nostra família, el context social, cultural, polític i econòmic que ens ha tocat viure i tots aquells fets que, per algun motiu, ens han deixat petjada. Podríem dir, tal com apunta González (1992), que és tracta d'una

biografia de la vida, on les experiències i opinions de l'individu en qüestió s'enllacen, o més ben dit, es mesclen unes amb altres.

Les històries de vida s'emmarquen dins de la investigació qualitativa, concretament en la biogràfica i narrativa. En relació amb aquesta, Olabuénaga (1996) apunta que la investigació qualitativa consisteix en descripcions detallades de situacions, esdeveniments, persones, interaccions i comportaments observables, incorporant-hi el que els participants diuen, tal com ho expressen ells mateixos i no com ho expressaria l'investigador. Per tant, a través d'aquest tipus d'investigació es defensa l'estudi social mitjançant el fenomen social, és a dir, l'estudi de la vida d'un individu mitjançant el mateix individu.

Així doncs, l'individu és el protagonista central de les històries de vida. Folguera (1994) afirma que de tots els mètodes de recerca qualitativa, aquest és el que més bé permet indagar com els individus creen i reflecteixen el món social que els envolta i afegeix que si aquesta tècnica és capaç de captar els processos i les formes com els individus perceben el significat de la seua vida social, és possible corroborar el sentit que la vida té per a ells.

De la mateixa manera, Méndez (2011) defineix les històries de vida com una metodologia que no es recolza en procediments de caràcter estadístic sinó que, per contra, reivindica un aspecte important del coneixement social com és la pròpia experiència humana; la pròpia subjectivitat com a font de coneixement i el relat dels diferents actors, siga de processos socials, d'elements puntuals, de fenòmens socials que serveixen de correlat o punt de referència per construir el coneixement social. Per tot això, les històries de vida ens permeten descriure, analitzar i comprendre la vida diària de l'ésser humà, la societat i el desenvolupament de les comunitats o pobles, per poder, així, actuar en conseqüència i de la manera més adequada possible en cada cas i en cada situació.

Dit açò i continuant amb el disseny metodològic de la nostra investigació, cal dir que la mostra de la nostra història de vida va ser Leonila Garcia Prades, una dona de vuitanta-tres anys, veïna de Morella i que va anar a l'escola de la dena dels Llivis. Seguint amb el procediment d'estudi, cal assenyalar que l'instrument emprat va ser l'entrevista en profunditat. Vull afegir, també, que l'entrevista va ser enregistrada audiovisualment i que aquesta va tenir lloc en la pròpia escola dels Llivis.

VII. Resultats

Seguidament, com a resultat del nostre treball, es presenta part del relat de la protagonista. La intenció és recollir aquelles paraules que descriuen de manera més significativa la realitat de l'època.

La història de vida de Leonila Garcia Prades comença l'any 1931, amb el seu naixement al mas de Cardona situat a la dena els Llivis del terme de Morella. Aquest any també tenia lloc en Espanya la proclamació de la Segona República i, amb ella, l'aprovació de la Constitució de 1931, que

contemplava diverses reformes en l'àmbit educatiu. Quan només tenia mig any de vida, els seus pares van haver d'abandonar aquest mas per motius de treball i tota la família se'n van anar a viure al mas dels Llivis, caseriu que comparteix nom amb la dena i en el qual vivien dues famílies més. Cal assenyalar que es tractava d'una família de masovers, és a dir, gent que realitzava les feines del mas, però que en moltes ocasions no eren propietaris d'aquestes terres, sinó que aquestes pertanyien a algun senyor al qual li les arrendaven amb l'objectiu de traure'n el màxim rendiment. Així doncs, fins als cinc anys va estar vivint en aquest mas i va ser en aquest lloc quan va anar a l'escola per primera vegada. El caseriu dels Llivis tenia una ermita i aquesta es va habilitar per tal que els xiquets i les xiquetes de la zona tingueren possibilitat de rebre ensenyament escolar.

Tot i que pràcticament no ho recordo, els meus primers anys de vida van ser molt moguts, en cinc anys vaig canviar fins a tres vegades de casa.

A l'escola únicament anaven a l'hivern (entenent com a hivern també les èpoques de fred de la tardor i la primavera) ja que a l'estiu havien de treballar a casa i els pares no els deixaven anar a l'escola. La faena del mas augmentava considerablement amb l'arribada del bon oratge i algunes d'aquestes tasques els impedièren assistir a l'escola, ja que la subsistència familiar depenia totalment dels treballs del camp i el més important era ajudar a casa. Cal recordar que en una zona agrícola i ramadera com la dels Ports, el temps meteorològic jugava un paper fonamental, ja que era en funció d'aquest que es veien alterats els diferents cicles de les tasques dels masovers: llaurar, sembrar, segar, emmagatzemar el gra... Així doncs, aquest era un dels motius, o una de les circumstàncies, que dictaminaven el període acadèmic. D'aquesta manera, podem observar que el període acadèmic responia a motius estrictament laborals que tenien en ment el sosteniment familiar.

Solament anàvem a l'escola a l'hivern, a l'estiu hi havia molta feina i no ens hi deixàvem anar, uns havíem de guardar els corders, altres els porcs, altres segar... amb la bona hora hi havia molta feina i no podíem anar a l'escola.

Així mateix, quan vivia als Llivis tenia l'escola al costat de casa, però quan va marxar a viure a Donís, la climatologia adversa propiciava que molts dies tampoc pogueren assistir a l'escola. Recordem que els hiverns morellans solen ser durs i que per tal d'arribar a l'escola era necessari caminar pràcticament dues hores a la intempèrie. Pel que fa a l'escola, sembla recordar que havia una gran estufa de llenya per a combatre el fred. Així doncs, seguint amb el transcurs de la jornada, cal destacar que les deu en punt del matí era l'hora establerta per a començar les classes i aquestes s'allargaven fins a les cinc de la vesprada. Les classes començaven a les deu del matí perquè hi assistien xiquets de diferents masos i la gran majoria havien de fer un trajecte considerable per a arribar a l'escola. Per norma general, aquest trajecte es realitzava a peu,

tot i que en algunes ocasions algun xiquet s'ajudava d'un ase perquè el viatge fóra més còmode.

Quan viva als Llivis no tenia problema, ho tenia al costat de casa, però quan havia de baixar de Donís, un dia nevava, l'altre plovia, l'altre havia d'ajudar a casa... tots aquests fets provocaven que alguns dies no poguera anar a l'escola.

Pel que fa al menjar, els alumnes esmorzaven abans d'eixir de casa i es portaven el dinar a l'escola, on dinaven tots junts al porxo de l'ermita. La dona entrevistada encara recorda els exquisits entrepans que li preparava sa mare. En aquest sentit, la cansalada virada és un exemple clar del que era l'alimentació típica als masos dels Ports, ja que aquesta s'obtenia després de la matança, esdeveniment que proporcionava l'aliment per a bona part de l'any.

La meua mare em preparava uns entrepans de truita amb cansalada virada que estaven molt bons; sens dubte, el dinar era dels millors moments de la jornada escolar.

Als Llivis anaven entorn d'uns vint alumnes i les classes les feien tots junts, no hi havia cap tipus de separació ni per edats ni per sexe. Tot i això, aquells que tenien més facilitat per aprendre rebien una atenció més personalitzada per part del mestre, igual que aquells que tenien més dificultats. En aquest sentit, la protagonista recorda la diversitat que hi havia dins l'aula. Per exemple, el seu germà tenia tres anys més que ella i recorda que tenia gran capacitat per aprendre ràpidament. En canvi ella, tenia dificultats per seguir-li el ritme.

A l'escola anàvem tots junts, xics i xiques, menuts i grans... Venien xiquets de tots els masos de la dena, recordo que a les classes érem de quinze a vint alumnes.

La totalitat de les classes i les explicacions dels continguts es feien en castellà. Tot i això, la llengua utilitzada fora de l'aula era el valencià. Fora de l'horari escolar el mestre es dirigia als alumnes amb la llengua que aquests utilitzaven per a comunicar-se a casa: el valencià. De la mateixa manera, respecte a la metodologia emprada, cal indicar que aquesta no destacava per l'originalitat: el mestre se centrava únicament en l'explicació de continguts purament acadèmics i no feia referència a aspectes relacionats amb les tradicions o els costums de la zona. Podem dir que no hi havia cap tipus d'interés per preservar la cultura i la identitat d'aquella terra o que almenys aquesta funció no requeia en el mestre. Com hem dit abans, i a tall d'exemple, a l'escola no es tractaven temes com el Nadal, el Sant Antoni... Pel que fa a l'ús de materials, ens explica que aquests es limitaven a la pissarra, el mestre hi anotava les lliçons, les de caràcter numèric i lingüístic i ells les copiaven en el quadern. Tampoc era habitual que el mestre utilitzara llibres a l'hora de portar a terme les explicacions; es dedicava a donar les classes de manera oral, fent

anotacions a la pissarra i després ja dedicava una atenció més personalitzada en funció del grau de necessitat de cada alumne.

A classe el mestre sempre ens parlava en castellà, les explicacions eren en castellà i a nosaltres ens feia parlar en castellà. En canvi, al pati o en eixir de l'escola sempre parlava valencià, igual que amb els nostres pares.

Així mateix, també cal destacar que el mestre mai no es pronunciava ni donava la seua opinió respecte a temes com la llengua, la política, la religió... Fins i tot mai no feia referència a la situació de guerra que estaven vivint, tot i que en ocasions la classe es veia alterada per circumstàncies relacionades amb aquest succés. Així doncs, la guerra hi estava molt present, i en més d'una ocasió, la classe es va paraitzar per tal d'anar a amagar-se sota les pedres del calciner que es trobava a pocs metres de l'ermita. En aquest sentit, tampoc no era habitual sortir fora de l'ermita per tractar continguts de caràcter més dinàmic com podien ser els relacionats amb la natura o el medi que els rodejava, ni tampoc feien excursions per a visitar algun indret particular de la zona o relacionar-se amb alumnes d'altres escoles rurals veïnes. És a dir, no existia cap tipus d'interés a fomentar entre els alumnes aquells aspectes que distaven dels purament acadèmics, ni tan sols aquells més socials, relacionats amb el desenvolupament personal o la relació amb la resta de companys.

El mestre sols parlava de coses de classe, no parlava ni de l'oratge que feia. La classe era sempre a l'ermita, cada dia, mai eixíem fora.

Pel que fa a la manera de ser del mestre, Leonila ens explica que en ocasions els renyia, però sovint es tractava de motius justificats i per raons que els mateixos alumnes es buscaven. Així doncs, utilitzava alguns càstigs com a mesura disciplinària, però aquests eren sempre de caràcter acadèmic: copiar un dictat, fer operacions matemàtiques... mai no utilitzava la força o la violència com a mesura de càstig entre els seus alumnes. D'aquesta manera, la relació mestre-alumne era positiva i els alumnes sentien un gran respecte i admiració cap a la figura del mestre. En relació amb això, la protagonista del relat ens explicava que en determinades ocasions –tot i que no era l'habitual–, els alumnes portaven algun tipus d'obsequi al mestre. Per exemple, alguns alumnes li duïen embotits després de la matança o altres li portaven cigrons i fesols quan aquests abundaven als horts.

Era molt bona persona i molt bon mestre, una d'eixes persones que es fan d'estimar.

VIII. Discussió i conclusions

La realització d'aquest treball ens permet indicar que la realitat educativa dels masos de la comarca dels Ports, i concretament la de la dena dels Llivis de Morella, distava molt de la d'altres zones i que no tenia

en compte aquelles idees d'educació moderna que a principis del segle xx arribaven d'altres indrets del món. Podríem dir que hi havia una desconexió total respecte d'aquestes i que ja era tot un èxit que els xiquets i les xiquetes d'aquella zona pogueren rebre alguns tipus d'educació. Així, les mesures de política educativa promogudes pel govern de la Segona República Espanyola no van tenir cap tipus de repercussió a les zones rurals, com és el cas de la de les Llivis. Es pot establir, per tant, que l'activitat educativa que es portava a terme en aquestes zones no estava promoguda per l'Estat sinó que naixia de la preocupació dels pares per tal d'oferir un servei educatiu als seus fills.

Pel que fa al perfil del mestre i la metodologia emprada a l'hora de portar endavant les classes, és interessant destacar que aquesta era de caràcter tradicional i que comprenia la realització de dictats i el càlcul d'operacions matemàtiques com a eixos principals. Així mateix, la llengua utilitzada per a fer les explicacions era el castellà. En aquest apartat també és interessant observar la resposta que ofería aquest tipus d'educació davant de l'atenció de la diversitat: l'escola dels Llivis d'aquella època albergava aproximadament vint alumnes, cadascun amb una edat i amb un ritme d'aprenentatge diferent. Així mateix, per tal de portar a terme aquesta tasca només hi havia un únic mestre, la qual cosa ens dona peu a imaginar el repte que devia suposar posar-se davant d'una aula amb aquestes característiques.

D'altra banda, per tal de tractar la rellevància de la formació acadèmica de l'època cal fer referència a la situació d'absentisme escolar que es produïa. Així doncs, els principals motius que impedien als alumnes assistir a l'escola eren la climatologia adversa –sovint plovia, nevava o les temperatures eren molt baixes– i el fet d'haver d'ajudar en les tasques del mas on vivien. D'aquesta manera, podem dir que el sosteniment familiar era prioritari davant l'educació, ja que arribava una edat en què els alumnes es veien obligats a abandonar l'escola. Tot i això, aquesta afirmació dona peu a una altra possible interpretació, els xiquets i les xiquetes havien d'ajudar en les tasques de casa per tal de poder pagar el servei educatiu que ells mateixos rebien. En aquest sentit, també podem afirmar que no hi havia cap tipus de distinció per raons de sexe a l'hora d'abandonar l'escola. Així doncs, les tasques del camp no entenien de masclisme, i tant xiquets com xiquetes abandonaven l'escola per tal d'ajudar les seues famílies.

Seguint amb la informació extreta d'aquesta investigació, cal fer menció de la forta petjada que va deixar la guerra en les generacions d'aquella època. El transcurs d'aquesta marca de manera brutal els records de l'etapa educativa d'aquestes persones. Es torna pràcticament impossible pensar en la infantesa i l'escola i no recordar tots aquells moments en què era necessari abandonar l'escola per tal d'amagar-se dels avions militars de la guerra.

Finalment, cal fer referència al grau d'autosuficiència i la diversitat de fonts d'aprenentatge que tenien les xiquetes i els xiquets d'aquella època i d'aquella zona. Estaven sotmesos a un procés d'ensenyament

permanent i aquest provenia de diferents fonts. Per un costat, trobem un aprenentatge, podríem dir acadèmic, que era el que tenia lloc a l'escola, i per un altre, trobem l'aprenentatge rebut a partir de l'ensenyament familiar, bàsic per a la supervivència i tirar cap a endavant.

IX. Bibliografia

BISQUERRA, R. (2004): *Metodología de la investigación educativa*, Editorial La Muralla, Madrid.

FERRAROTI, F. (1991): *La historia y lo cotidiano*, Ediciones Península, Barcelona.

FOLGUERA, P. (1994): *Cómo se hace historia oral*, Eudema, Madrid.

GAMUNDÍ CARCELLER, S. i C. SANGÜESA ORTÍ (1991): *Morella. Guía del antiguo término*, Ajuntament de Morella.

GONZÁLEZ, A. (1992): *The Archivist and Oral Sources*, K. G. Saur, París.

LEITE MÉNDEZ, A. E. (2011). *Historias de vida de maestros y maestras. La interminable construcción de las identidades: vida personal, trabajo y desarrollo personal*, Facultad de Ciencias de la Educación, Departamento de Didáctica y Organización Escolar, Universidad de Málaga.

PORTELL, R. i S. MARQUÈS (2006): *Els mestres de la República*, Ara Llibres, Badalona.